

Ταυτότητα και ετερότητα: αναζητώντας τον εαυτό μας μέσα από τα μάτια των άλλων. Λογοτεχνικές αποτυπώσεις της διαλεκτικής σχέσης σε βιβλία για παιδιά της μέσης σχολικής ηλικίας.

Σίσσυ Τσιφλίδου, εκπαιδευτικός, Δρ. Παιδικής λογοτεχνίας

10 Απριλίου 2021

Ταυτότητα και ετερότητα: στο προσκήνιο του ενδιαφέροντος της λογοτεχνίας

αναπαραστάσεις της ετερότητας-όψεις της ταυτότητας

εγώ, εμείς και οι άλλοι

Ταυτότητα: εγώ, εμείς

- αναπαράσταση του εαυτού
- ο διαφορετικός Άλλος είναι που καθιστά το εγώ μοναδικό
- ατομική – συλλογική ταυτότητα

Ετερότητα: ο άλλος

- όρος πολιτικός, φιλοσοφικός, ανθρωπολογικός περιγράφει την κοινωνική κατασκευή που βασίζεται στο δίπολο «εγώ/εμείς» και οι «άλλοι»
- συνιστώσα της ταυτότητας

Η εύρεση της ταυτότητας: μια συνεχή διεργασία

ταυτότητα και ετερότητα στη λογοτεχνία

- Στα λογοτεχνικά έργα οι όψεις της ταυτότητας του ατόμου αρθρώνονται μέσα από αναπαραστάσεις της ετερότητας και ως τέτοιες θα πρέπει να τις δούμε μέσα σε έναν ιστορικό ορίζοντα που περιλαμβάνει τον **συγγραφέα**, την **κοινωνία** και τον **αναγνώστη**.

(εικόνα: Trudy Ludwig, *Το άορατο αγόρι*, εικονογράφηση Patrice Barton)

Πολ Ρικέρ: η ταυτότητα μοιάζει σαν την πλοκή ενός έργου

Και αν δεν θυμόμαστε λεπτομέρειες της πλοκής και τα ακριβή γεγονότα, σίγουρα μας έχει εντυπωθεί ο τρόπος που αυτά επέδρασαν πάνω στους **χαρακτήρες**.

Ο αρχιτεκτονικός εαυτός του Μ. Μπαχτίν

Οι μυθιστορηματικοί ήρωες αναζητούν τις ανατροφοδοτήσεις του εαυτού τους μέσα από τις ποικίλες αντιδράσεις των άλλων. Γι' αυτό η αυξημένη αυτοεπίγνωση του ατόμου, αλλά και κάθε κουλτούρα, δεν μπορεί να επιτευχθεί χωρίς τον εναγκαλισμό όσο το δυνατόν περισσότερων Άλλων-για-μένα. Για τον σκοπό αυτό ο συγγραφέας επιλέγει αφηγηματικά τις **πολλαπλές εστιάζσεις**.

το Εγώ-για-
μένα (I-for-
myself)

βρίσκεται βαθιά μέσα μας και δε διαθέτει μάτια και στόμα, είναι αναξιόπιστο να εξηγήσει τον εαυτό μας στον ίδιο μας τον εαυτό.

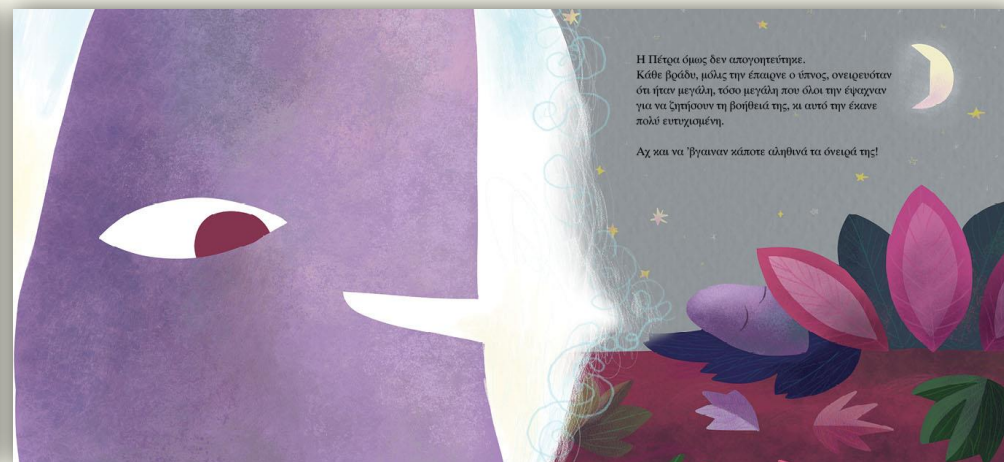
το Εγώ-για-
τον-άλλο (I-
for-the-
other)

ό,τι δηλαδή οι άλλοι βλέπουν σε εμάς και εμείς ενσωματώνουμε και εσωτερικεύουμε σαν αυτοεικόνα μας. Αληθείς ή ψευδείς αυτές οι αυτοεικόνες είναι και τα μοναδικά δεδομένα των μυθιστορηματικών ηρώων. Για να μπορέσει να διαμορφωθεί η ατομική τους ταυτότητα πρέπει οι εντυπώσεις να διασχίσουν το όριο των δύο συνειδήσεων.

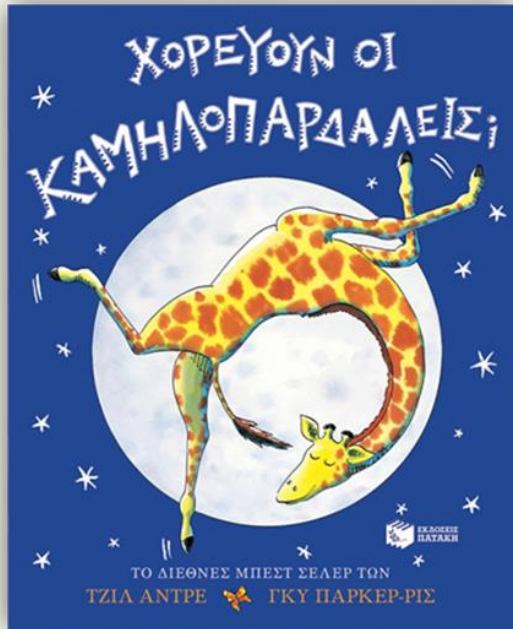
ο Άλλος-
για-μένα
(The-other-
for-me)

ενισχύει την ετερότητα, τη συνείδηση του ατόμου, δηλαδή την ικανότητά του να παραμένει «έξω από τους άλλους».

η ερμηνεία του εαυτού: έρχεται από τη ματιά του *Εγώ-για-τον-άλλον*, ό,τι δηλαδή οι άλλοι βλέπουν σε εμάς κι εμείς ενσωματώνουμε και εσωτερικεύουμε σαν αυτοεικόνα μας

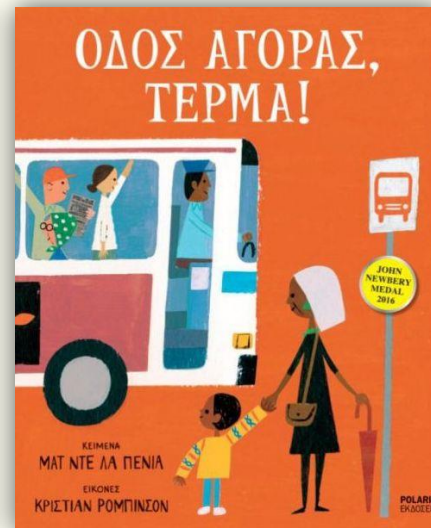
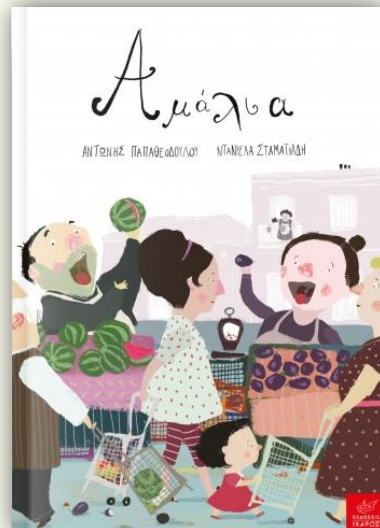
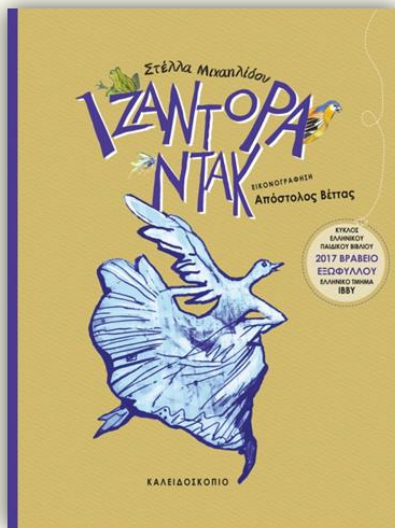

όταν οι φωνές εσωτερικεύονται – η συμβολή της επιθυμίας – το μέσο

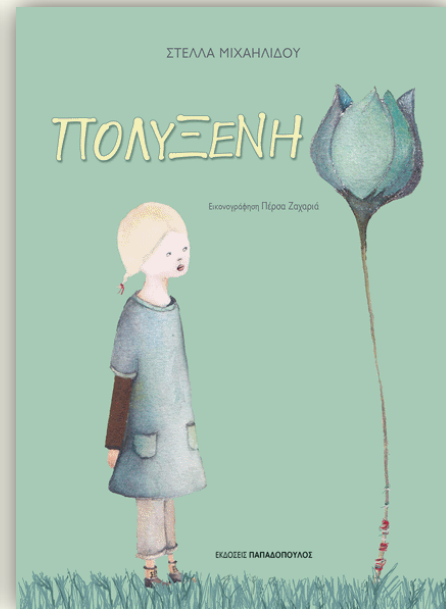
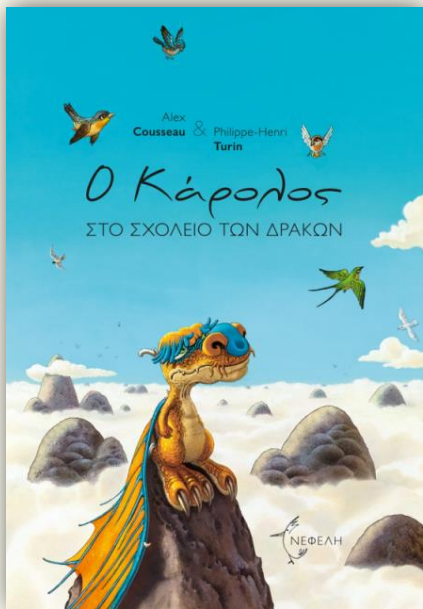
Κάποια που είναι σαν κι εσένα τόσο διαφορετική, της λέει το τριζόνι, χρειάζεται για να χορέψει μια άλλη μουσική.

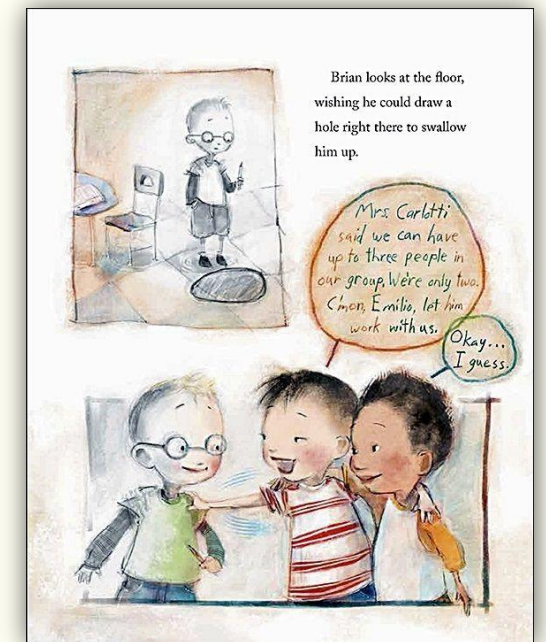
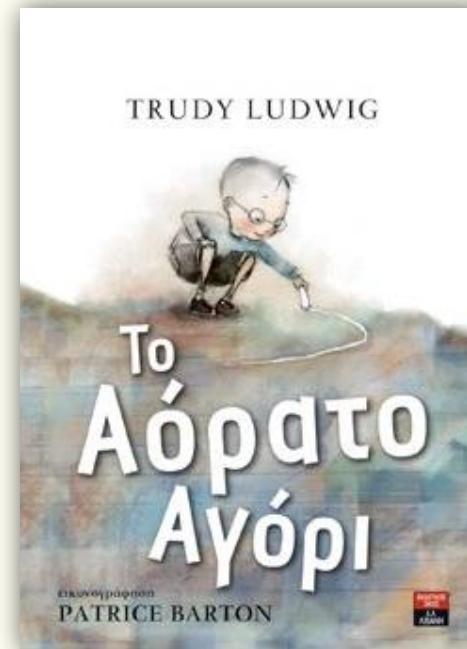
- Γιατί δεν βλέπει αυτός ο άνθρωπος; Ρωτάει ο μικρός Σίτζεϊ.
- Αγόρι μου, τι ξέρεις για το πώς βλέπουμε; του είπε η γιαγιά. [...]
- Για να νιώσω τη μαγεία της μουσικής, ψιθύρισε ο τυφλός, κλείνω τα μάτια μου. Η γιαγιά έκλεισε κι αυτή τα δικά της. Το ίδιο και ο Σίτζεϊ και ο πιτσιλωτός σκύλος.

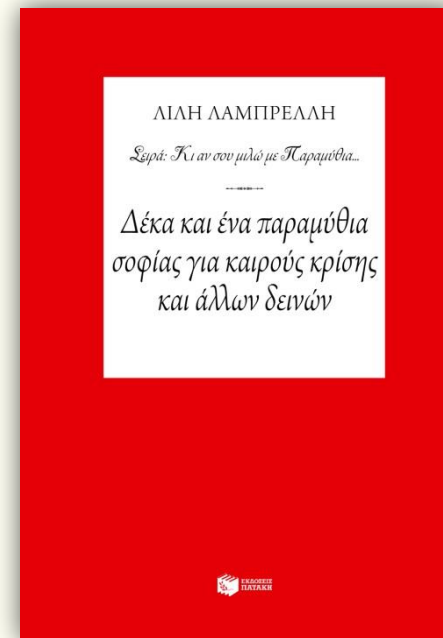
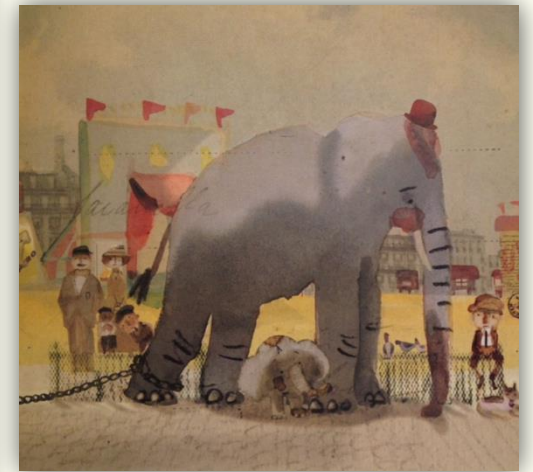
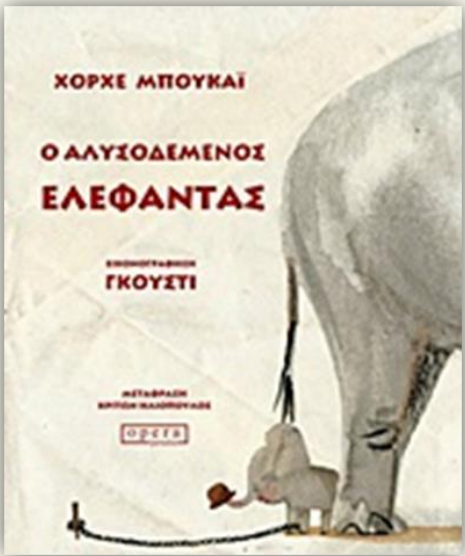
η δύναμη της μουσικής – η τόλμη της έκφρασης – η αυτοεπίγνωση και η αποδοχή

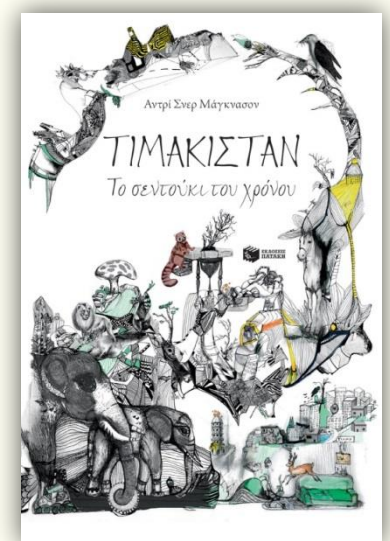
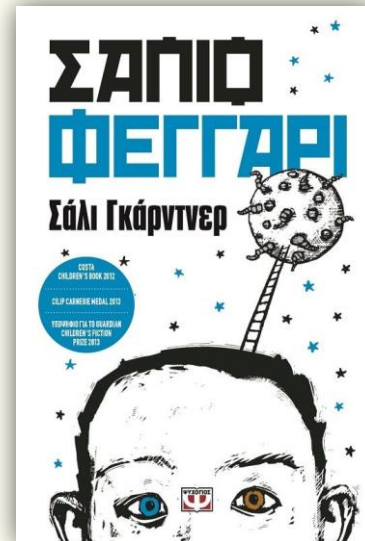
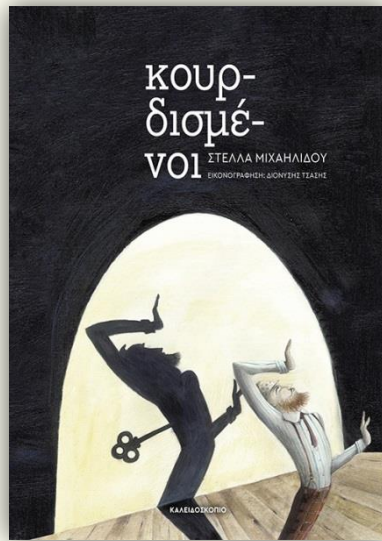
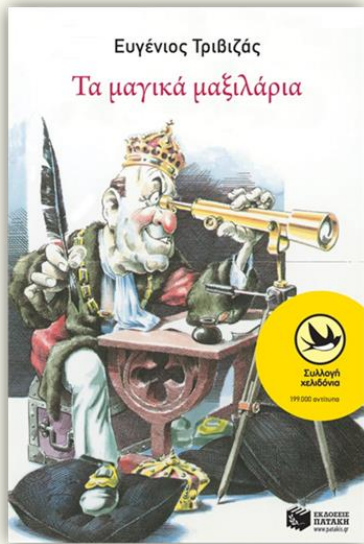

Η Πολυξένη είναι ντροπαλή. Δυσκολεύεται να μιλήσει γρήγορα όπως τα συνομήλικά της παιδιά, όταν όμως τραγουδάει αυτά που θέλει να πει, η γλώσσα της πάει ροδάνι!

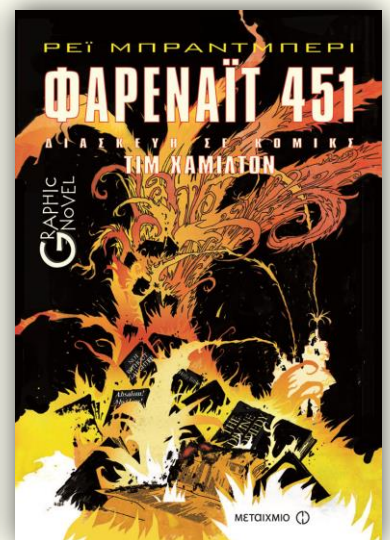
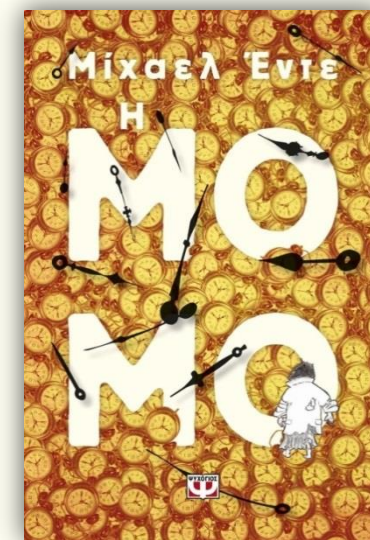
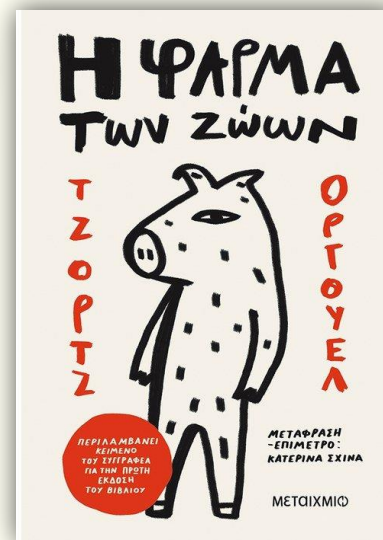
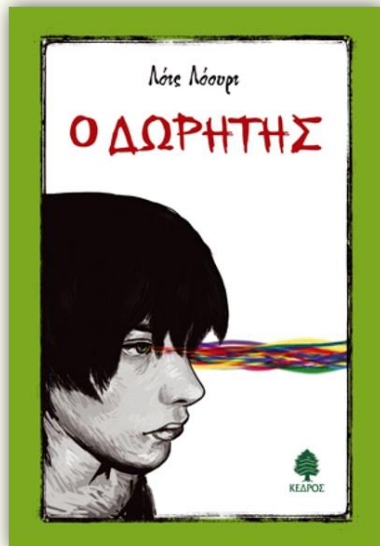
*Είμαι δρομέας, είμαι σκυτάλη
Μικρούλι μήνυμα σ' άδειο
μπουκάλι
Είμαι οι άλλοι, είμαι εγώ*

Δυστοπίες: τόποι ανάδειξης του διαφορετικού

12+, 16+

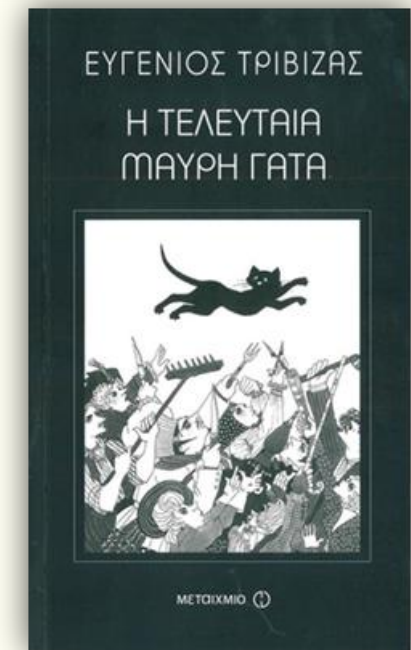
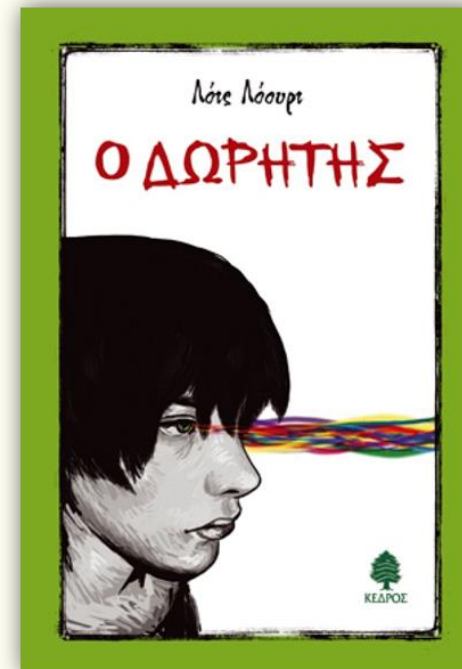
Δυστοπία: η καταστολή της μνήμης

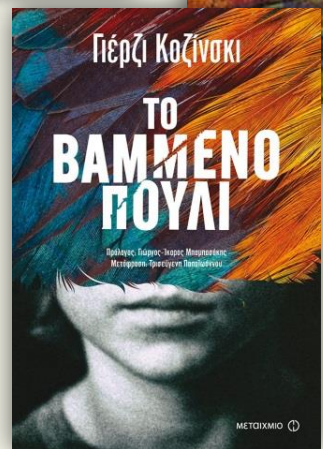
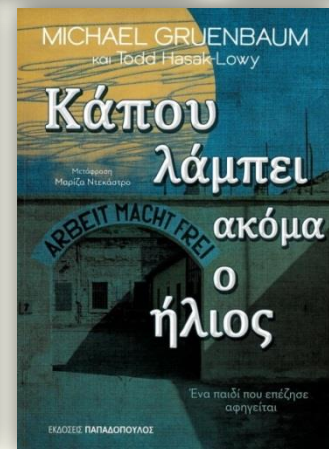
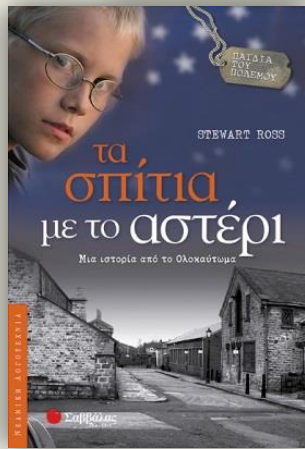
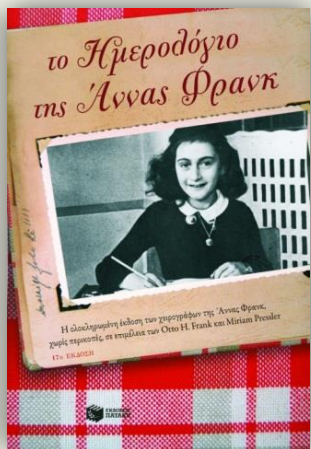
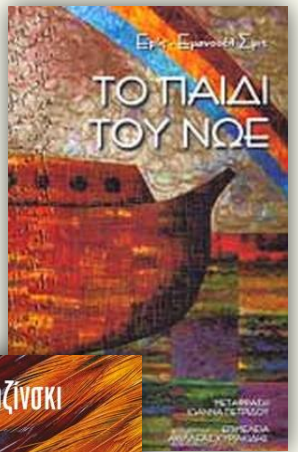
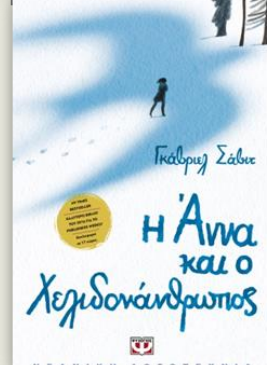
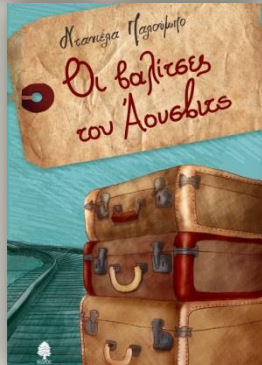
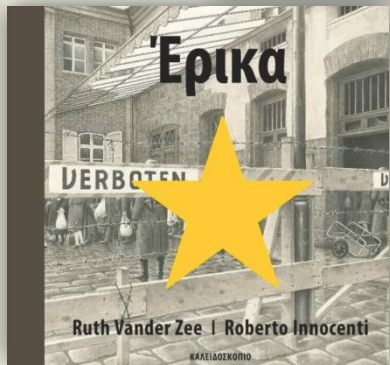
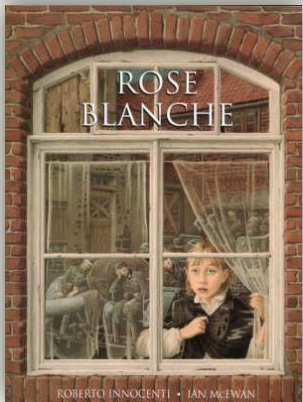
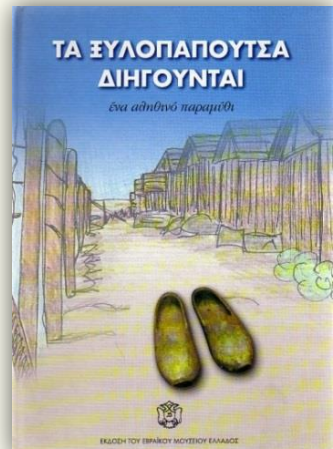
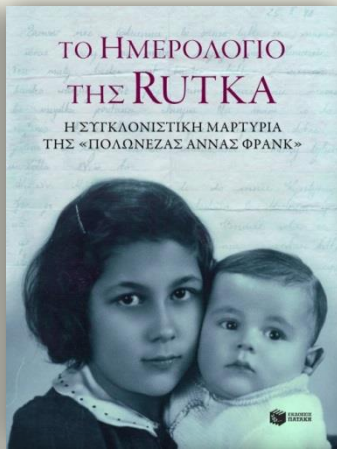
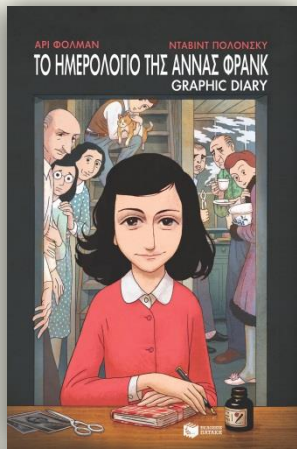
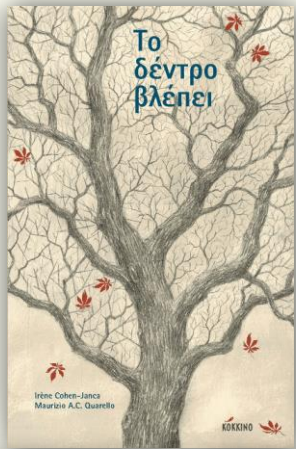
«Ο Σαυρίλιος Βρισελιέ χαμογέλασε σκοτεινά και καταχθόνια.

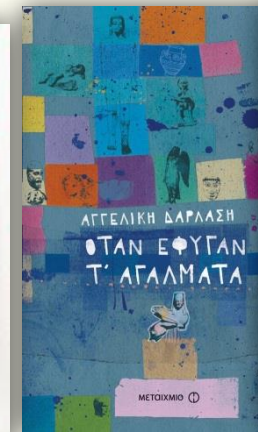
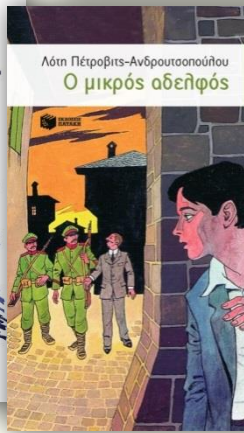
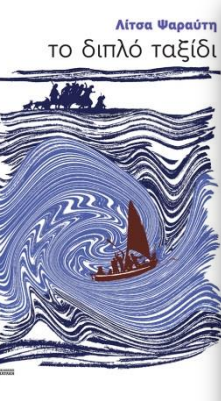
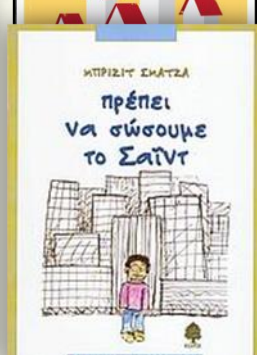
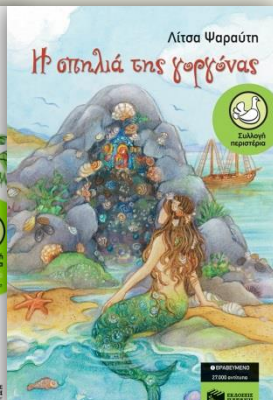
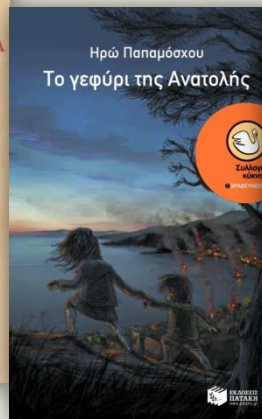
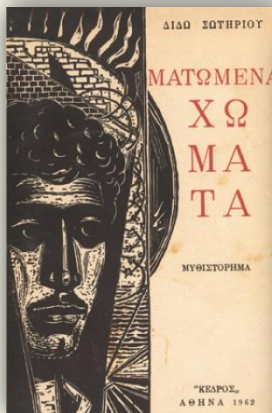
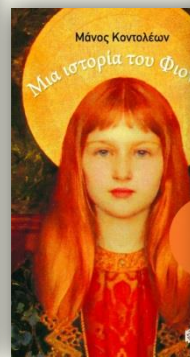
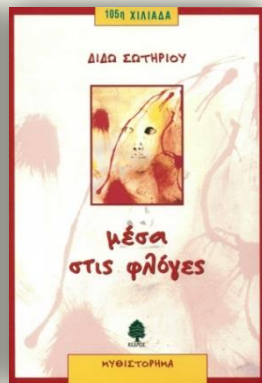
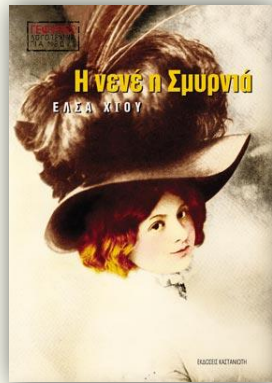
- Κακά τα ψέματα... Αν και θα έπρεπε, δε σας αγαπάνε, Μεγαλειότατε [...]
Δε σας αγαπάνε επειδή τα βράδια ονειρεύονται...
- Μόνο αν τους στερήσετε τα όνειρα, τότε μόνο θα ησυχάσετε, τον συμβούλεψε ο Βουλήμιος Βλήμας με τη βροντερή φωνή του. [...]

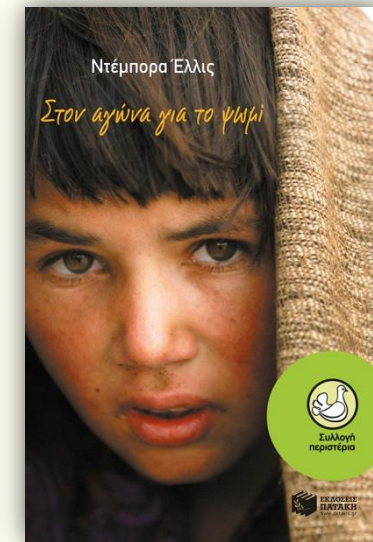
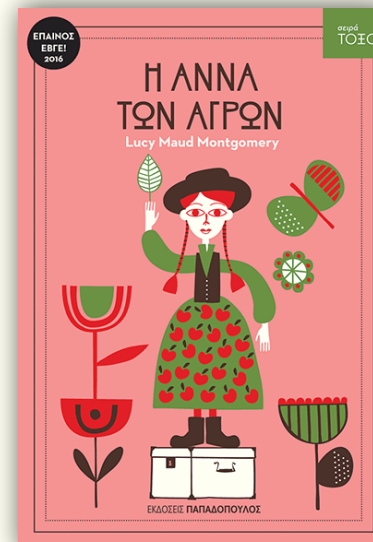
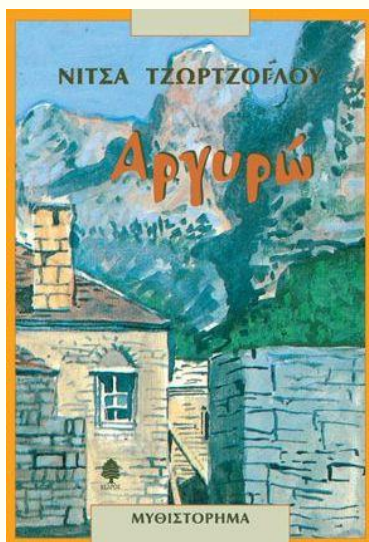
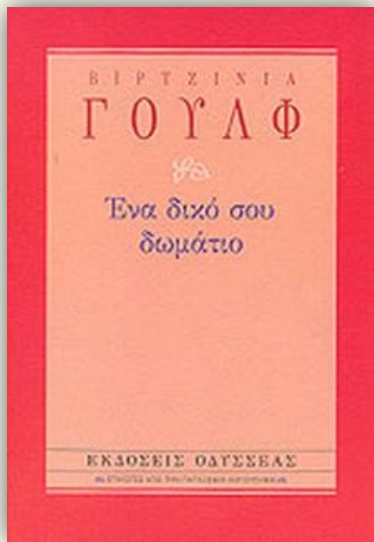
Ο Αρπατίλαος ζύγισε με το νου του τις δύο αυτές προτάσεις.

- Εσύ, Σαυρίλιε, τι λες; ρώτησε τον τρίτο αυλικό του.
- Λέω ότι τα μέτρα που προτείνουν οι εκλεκτοί συνάδελφοι είναι σοφά αλλά ανεφάρμοστα. Το πρόβλημα με τα όνειρα είναι ότι δεν υπόκεινται εύκολα σε έλεγχο. Είναι κρυμμένα πίσω από τα μέτωπα, πίσω απ' τις ρυτίδες, βαθιά, πολύ βαθιά μέσα στα κεφάλια.

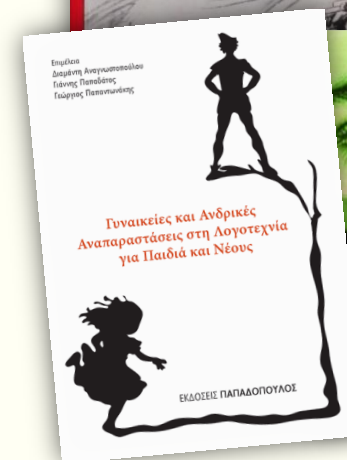
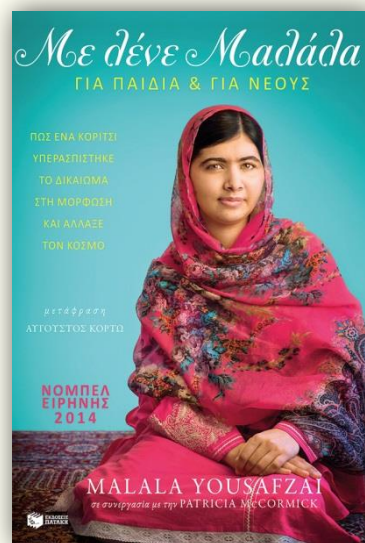

- ❑ 1980 (1928), Βιρτζίνια Γουλφ, Ένα δικό σου δωμάτιο
- ❑ 1986, Νίτσα Τζώρτζογλου, Αργυρώ
- ❑ 1989, Ζωρζ Σαρή, Το παραράδιασμα
- ❑ 1995, Άλκη Ζέη, Η μωβ ομπρέλα
- ❑ 2001 (1908), Λούσι Μ. Μοντγκόμερι, Η Άννα των αγρών
- ❑ 2002, Ντέμπορα Έλις, Στον αγώνα για το ψωμί
- ❑ 2014, Μαλάλα Γιουσαφζάι, Με λένε Μαλάλα

Ετερότητα είναι επίσης η κατάσταση στην οποία ένα άτομο αναγνωρίζει ότι είναι μοναδικά διαφορετικό από άλλους ανθρώπους.

Όψεις της ταυτότητας θα φωτίσουν και **τα μυητικά ταξίδια ή τα ταξίδια της ενηλικίωσης.**

Οι προτάσεις βιβλίων είναι ενδεικτικές και οι θεματικές ανεξάντλητες. Έχουμε πολλά και καλά βιβλία, ελληνικά και μεταφρασμένα, αν θέλουμε να συγκροτήσουμε καταλόγους. Στην αξιοποίησή τους μέσα στη σχολική τάξη θα ήταν παράλειψη το να μην αναφερθούμε στη συμβολή των θεατρικών τεχνικών, όπως είναι οι διάδρομοι συνείδησης και τα περιγράμματα των ηρώων, καθώς και η συγγραφή-αναπαράσταση εσωτερικών μονολόγων από τα ίδια τα παιδιά –ίσως ένα νέο πολυφωνικό έργο- που θα φωτίσει και άλλες όψεις της ταυτότητας, ενώ θα ενισχύσει και την καλλιέργεια της ενσυναίσθησης.

Σας ευχαριστώ πολύ για την προσοχή σας